

BOŞ ZAMAN KAVRAMININ KATILIMCI İNTERNET SÖZLÜKLERİNDE TANIMLANMA BİÇİMLERİNİN İNCELENMESİ: EKŞİ SÖZLÜK ÖRNEĞİ

Ahmet Elnur¹

¹ Süleyman Demirel Üniversitesi, Rektörlük, Isparta
Elmek: ahmetelnur@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3287-535X

Özet

Boş zaman; sosyal, ekonomik ve teknolojik faktörler tarafından şekillendirilen çok boyutlu bir kavramdır. Bu çalışma, 1999 yılındaki kuruluşundan beri Türkçe katılımcı çevrimiçi sözlük olarak kullanılan Ekşi Sözlük örneği üzerinden, bireylerin dijital katılımcı platformlarda boş zamanı kavramsallaştırma biçimlerinin derinlemesine incelenmesini amaçlamaktadır. Niteliksel içerik çözümlemesinden yararlanılan çalışmada, Ekşi Sözlük yazarları tarafından "boş zaman" başlığı altında oluşturulmuş metinsel içerikler, MAXQDA Analytics Pro 2024 programı ile sistematik ve tümevarımsal bir şekilde analiz edilmiştir. Boş zamanla ilgili tanımlar, açıklamalar ya da tartışmaların yer aldığı yazar girişleri çalışmaya dahil edilmiş ve metinlerdeki örüntüler ile yinelenen temaların belirlenmesi için tematik kodlama kullanılmıştır. Veri analizi sonucunda ortaya çıkan; "özgürlük", "kapitalizm eleştirisi", "varoluşsal boyut" ve "üretkenlik paradoksu" temaları, boş zamanın kavramsallaştırılması çerçevesinde; kişisel özerkliğin önemi, kapitalist düzen eleştirisi, varoluşsal özdeşimsellik ve dinlenme ihtiyacı ile üretkenlik konusundaki toplumsal beklentiler arasındaki gerilimin ele alındığı farklı bakış açılarını yansıtmaktadır. Çalışmanın bulguları, boş zamanın günümüz toplumsal dinamikleri tarafından şekillendirilen çok boyutlu bir kavram olarak derinlemesine anlaşılmasına katkıda bulunmakta ve söz konusu dinamiklerin boş zaman algısı üzerindeki etkilerini gözler önüne sererek bu alanda yapılacak araştırmalar için çok boyutlu bir kavramsal çerçeve sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Boş Zaman, Boş Zaman Sosyolojisi, Kapitalizm Eleştirisi, Katılımcı İnternet Sözlükleri, Kişisel Özerklik, Kullanıcı Türevli İçerik, Üretkenlik Paradoksu.

EXPLORING THE CONCEPT OF LEISURE IN PARTICIPATORY INTERNET DICTIONARIES: THE CASE OF EKŞİ SÖZLÜK

Abstract

The concept of leisure is a multidimensional phenomenon influenced by various social, economic, and technological factors. This study aims to conduct an in-depth examination of how individuals conceptualize leisure on digital participatory platforms, using the case of Ekşi Sözlük, which has been used as a Turkish participatory online dictionary since its establishment in 1999. In the study, which utilized qualitative content analysis, the textual content created by Ekşi Sözlük authors under the title "leisure" was systematically and inductively analyzed using the MAXQDA Analytics Pro 2024 software. Definitions, explanations, or discussions related to leisure found in the authors' entries were included in the study, and thematic coding was used to identify patterns and recurring themes in the textual content. The themes of "freedom," "critique of capitalism," "existential dimension," and "productivity paradox," which emerged as a result of data analysis, reflect disparate perspectives on the significance of personal autonomy, criticism of the capitalist order, existential self-reflexivity, and the tension between the need for rest and social expectations for productivity within the framework of conceptualizing leisure. The findings of the study contribute to a deep understanding of leisure as a multidimensional concept shaped by contemporary social dynamics, and by revealing the effects of these dynamics on the perception of leisure, it offers a multifaceted conceptual framework for future research in this field.

Keywords: Critique of Capitalism, Leisure, Participatory Online Dictionaries, Personal Autonomy, Productivity Paradox, Sociology of Leisure, User-Generated Content.

1. Giriş

Gündelik hayat ve toplumsal yapı açısından sahip olduğu çok boyutlu önem nedeniyle boş zaman kavramı, özellikle dijitalleşme sürecinin etkili olduğu günümüzde oldukça yaygın bir şekilde araştırılan konulardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel boş zaman tanımlarına bakıldığında, bireylerin kendi seçtikleri faaliyetlere katılma özgürlüğüne sahip olmalarını mümkün kılan, iş yükümlülükleri ve temel sorumluluklardan arındırılmış zaman diliminin "*boş zaman*" olarak ifade edildiği görülmektedir (Barrett, 1989: 14; Parker, 1976: 12). Veblen'in (1899) boş zaman faaliyetlerinin sosyal statü ve refah göstergesi olarak işlev görebileceğini öne sürerek alanyazına kazandırdığı "*gösterişçi boş zaman*" kavramı, boş zamanın kullanım biçimlerinin sosyokültürel etkileri olduğunu da ortaya koymaktadır. Tarihsel süreç içerisinde boş zaman tanımlarının; çalışma modellerindeki değişimler, teknolojik gelişmeler ve kültürel dönüşümler çerçevesinde sürekli olarak yeniden şekillendiği görülmektedir. Stebbins (2007: 5), boş zaman katılımcılarının özel beceri ve bilgiler edinerek bunları uygulamaya geçirdikleri bir kariyer elde edecek kadar önemli ve ilginç buldukları amatör, hobici ya da gönüllü bir faaliyetin sistematik bir şekilde sürdürülmesini öngören "*ciddi boş zaman*" kavramı ile bu çerçeveyi genişletmiştir. Çalışma hayatı ve boş zaman arasındaki geleneksel karşıtlığa meydan okuyan bu bakış açısı, boş zamanın aynı zamanda yüksek düzeyde bağlılık ve uzmanlaşma sağlayabileceğini ileri sürmektedir.

Kişisel tatmin ve kendini gerçekleştirme açısından önemi her geçen gün artan boş zamanın genel olarak bireylerin iyi olma halinin geliştirilmesi üzerindeki rolü daha fazla önem kazanmaktadır. Bu bağlamda Csíkszentmihályi'nin (1990: 209-210) "*akış*" kavramı, genellikle boş zaman değerlendirme süreçlerinde elde edilen, içsel olarak tatmin edici faaliyetlere derinlemesine bir şekilde odaklanarak, bu etkinliklerden keyif alma durumunu nitelendirmektedir. Bu noktada boş zamanın niceliksel yönünden ziyade niteliksel yönleri öne çıkmakta, böylece boş zamanın tanımlanması açısından kültürel faktörlerin de oynadığı rol önemli hale gelmektedir. Kolektivist toplumlarda boş zaman, toplu etkinlikler ve aile katılımı üzerine yoğunlaşarak daha toplum odaklı bir nitelik kazanabilmektedir (Alanazi, 2024: 4). Öte yandan bireyci toplumlarda kişisel hobiler ve bireysel etkinlikler, boş zaman değerlendirme noktasında ön plana çıkabilmektedir (Newman, 2014: 561). Söz konusu farklılıklar, boş zamanın evrensel bir

kavram olmadığını ve kültürel bağlamlarda farklı şekillerde yorumlandığını göstermektedir.

Katılımcı internet sözlükleri, farklı kavramların bir toplumun içinde yer alan bireyler tarafından nasıl tanımlandığı ve anlaşıldığının keşfedilmesi için oldukça işlevsel bir platform sunmaktadır (Bozkurt ve Biroğul, 2012: 18; Sağır, 2012: 26). Kullanıcılar tarafından oluşturulan içerikler sayesinde sosyal paylaşım sitesi niteliği taşıyan bu sözlüklerde üyeler, istedikleri konulardaki görüşlerini site kurucuları tarafından belirlenen kurallar dâhilinde paylaşabilmektedir (Üngüren, 2019: 2884). 1999 yılındaki kuruluşundan beri Ekşi Sözlük, kullanıcılarının işbirliğine dayalı olarak çeşitli konularda yoğun tartışmalara katılmalarına olanak tanıyan Türkçe katılımcı sözlük olarak öne çıkmaktadır (Gürel ve Yakın, 2007: 204). Kullanıcıların "*yazar*" olarak tanımlandığı bu çevrimiçi sözlükte, yazarlar tarafından çeşitli tematik başlıklar altında oluşturulan metinsel içerikler, sözlüğün teknik terminolojisinde "*entry*" (giriş) olarak adlandırılmaktadır (Varol ve Tayanç, 2016: 222-223). Bu bağlamda yazarlar tarafından oluşturulan girişlerdeki tanımlar ve tartışmalar, Türkiye'de boş zaman kavramıyla ilişkilendirilen sosyokültürel anlamların açığa çıkarılması açısından önemli potansiyel taşımaktadır. Söz konusu platformda boş zamanın tanımlanma biçimlerinin incelenmesi, sözlük üyesi bireylerin bu konudaki görüşlerinin yansıtılması bakımından oldukça değerlidir. Boş zaman kavramının yazarlar tarafından sosyal medya, çevrimiçi oyunlar veya canlı yayınlar gibi dijital etkinliklerle ilişkilendirilmesi, teknolojinin boş zaman değerlendirme biçimleri üzerindeki etkilerinin açığa çıkarılması açısından önem teşkil etmektedir (Crawford, 2012, 148; Pizzo, 2023: 11). Dolayısıyla kullanıcılar tarafından oluşturulan bu metinsel içerikler, geleneksel tanımlarda yer almayan ayrıntılar, yeni gelişen eğilimler ve genel olarak sosyokültürel bağlamın ortaya çıkarılması açısından işlevsellik taşımaktadır.

Toplumsal dönüşümün hızlı bir şekilde yaşandığı günümüzde alanyazındaki çalışmalarda yer verilen tanımların bireylerin boş zaman deneyimleri ve algılarını eksiksiz bir şekilde açıklaması, her geçen gün daha zor hale gelmektedir. Sağlıklı ve tatmin edici bir yaşam tarzının sürdürülebilirliği açısından boş zaman ve dijitalleşme arasındaki ilişkinin anlaşılması önem taşımakta; zira dijitalleşme, bireylerin boş zaman etkinliklerini deneyimleme biçimlerini doğrudan etkilemektedir (Silk ve ark., 2016: 713; Tutar ve Turhan, 2023: 21). Bu noktada bireyler tarafından oluşturulan güncel tanımların alanyazındaki mevcut tanımlarla örtüşüp örtüşmediği, onlardan farklılaşıp farklılaşmadığı ya da onları genişletip genişletmediğinin araştırılmasına

yönelik bir ihtiyaç ortaya çıkmaktadır. Bireylerin dijital katılımcı platformlarda boş zamanı kavramsallaştırma biçimlerinin açıklanmasına ilişkin alanyazındaki boşluktan hareketle bu çalışma, Ekşi Sözlük'teki "*boş zaman*" tanımlarının niteliksel içerik çözümlemesi üzerinden bu boşluğun giderilmesine odaklanmaktadır. Yazarlar tarafından oluşturulan metinsel içeriklerin analizi sayesinde, boş zamanın kavramsallaştırılması doğrultusunda öne çıkan temalar üzerinden sosyokültürel faktörlerin açığa çıkarılması amaçlanmaktadır. Bu şekilde boş zamanın günümüz toplumsal dinamikleri çerçevesinde şekillenen çok boyutlu ve değişken bir kavram olarak derinlemesine anlaşılması olanaklı hale gelmektedir.

Söz konusu tanımların derinlemesine bir şekilde çözümlenmesi, boş zaman algılarının şekillendirilmesi süreçlerindeki bireysel deneyimlerin keşfedilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu noktada öncelikle Türkiye'de boş zamana yönelik mevcut toplumsal değerler ve tutumlar hakkında hem araştırmacılar hem de uygulayıcıların bilgilendirilmesini sağlayacak içgörüler sunulması hedeflenmektedir. Bununla birlikte söz konusu alandaki kavram çeşitliliğinin zenginleştirilmesi açısından dijital platformların sunduğu olanaklar sayesinde konunun Türkiye gibi Batılı olmayan bir bağlamda ele alınması, boş zaman üzerine küresel tartışmalara katkıda bulunmakta ve günümüz araştırmalarında benzeri kaynakların göz önünde bulundurulmasının önemini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak bu çalışma, boş zaman kavramının katılımcı internet sözlüklerinde tanımlanma biçimlerinin alanyazında yer alan çalışmalar üzerinden kişisel olarak incelenmesini amaçlamaktadır. Ekşi Sözlük örneğinden hareketle, boş zamanın karmaşık yapısının kavramsallaştırılmasında etkili olan faktörlerin anlaşılmasına yönelik bir çerçeve sunulmaktadır. Bu yaklaşım, sadece boş zamanın kuramsal olarak daha iyi anlaşılmasını sağlamakla kalmamakta, aynı zamanda katılımcı internet sözlüklerinin boş zaman araştırmaları için değerli kaynaklar olduğunun da altını çizmektedir.

2. Yöntem

"*Boş zaman*" kavramının katılımcı internet sözlüklerinde tanımlanma biçimlerinin Ekşi Sözlük örneği üzerinden derinlemesine incelendiği bu çalışmada, nitel içerik çözümlemesinden yararlanılarak kullanıcılar tarafından oluşturulan metinsel içeriklerde yer alan örüntülerin açığa çıkarılmasına odaklanılmaktadır. Nitel içerik çözümlemesi, metinsel verilerin öznel bir şekilde kodlanması yoluyla bu verilerdeki tema ve örüntülerin ortaya çıkarılmasına yönelik sistematik bir yöntemdir (Downe-Wamboldt, 1992, 314; Hsieh ve Shannon, 2005:

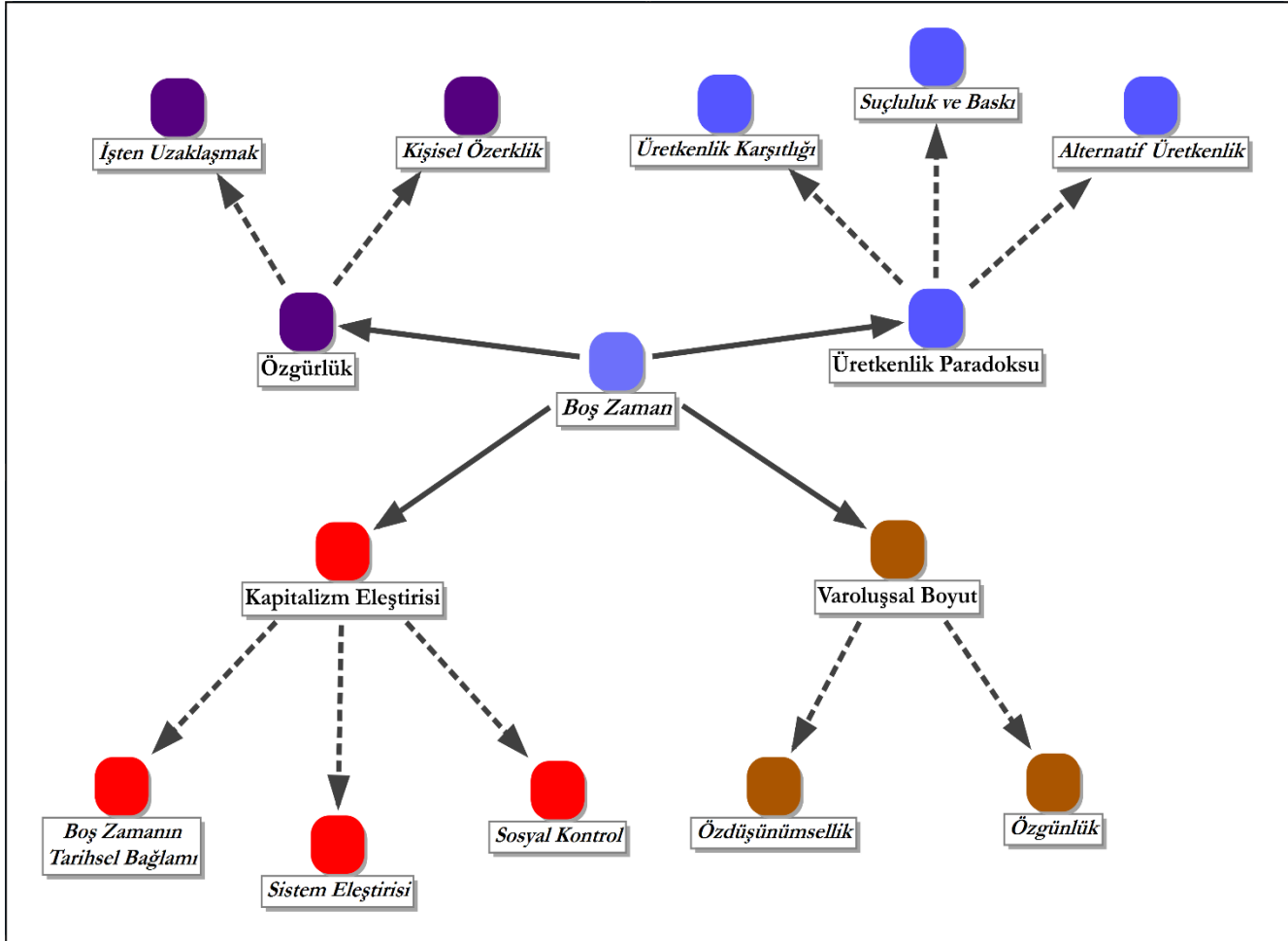
1278). Bu yöntem, araştırmacıların bir kodlama çerçevesinden yararlanarak nitel verilerin sahip olduğu anlamların sistematik olarak yorumlanmasını içermekte, bununla birlikte niteliksel yaklaşımın doğasında var olan esnekliği de benimsemektedir (Schreier, 2014: 170). Tümdengelimsel olarak hipotezlerin test edilmesi veya daha önce yapılmış ampirik araştırmalardan türetilen soruların ele alınmasına yönelik olan niceliksel içerik çözümlemesinden farklı olarak niteliksel içerik çözümlemesi, tümevarımsal bir şekilde metinlerin altında yatan anlamların keşfedilmesi için verilere dayalı konu ve temaların keşfedilmesine odaklanmaktadır (Pfeil ve Zaphiris, 2010: 7; Selvi, 2019: 442; Zhang ve Wildemuth, 2009, 309). Nitel yaklaşımın benimsendiği bu çalışma, boş zamanın bireylerin gündelik söylemlerinde kavramsallaştırılma biçimlerinin derinlemesine incelenmesini amaçlamaktadır. Bu bağlamda söz konusu yöntemsel çerçeve, yazarların kendi doğal dillerinde yükledikleri anlamların ve yorumların derinlemesine anlaşılmasına olanak tanınması nedeniyle boş zaman gibi karmaşık kavramların araştırılması için oldukça işlevseldir. Öte yandan yazar ifadelerinin çevrimiçi ortamın genel dinamiklerinden etkilenmesi, anlık paylaşım niteliği taşıması ve dijital uçurumdan etkilenen kesimlerin görüşlerini kapsamaması, bu çalışmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

Türkiye'de kullanıcıların aktif bir biçimde katkıda bulunarak çeşitli terim ve kavramlar üzerine tartışmalar gerçekleştirdikleri katılımcı çevrimiçi sözlük olan Ekşi Sözlük, bu çalışmanın veri kaynağını oluşturmaktadır. Veri analizi için girişlerin seçiminde temel araştırma sorusuyla ilgili girişlere odaklanmak için amaçlı örnekleme stratejisi uygulanmıştır (Patton, 2015: 264). Bu doğrultuda veri toplama süreci, 01/10/2024 tarihi itibarıyla "*boş zaman*" başlığında yer alan 123 girişin tamamının dışı aktarılarak MAXQDA Analytics Pro 2024 nitel veri analizi programına yüklenmesini kapsamaktadır. Daha sonra ise boş zamanla ilgili tanımlar, açıklamalar ya da tartışmalar sunan yazar girişleri çalışmaya dâhil edilmiş, konuyla ilgisi bulunmayan, mükerrer ya da yetersiz içeriğe sahip girişler analiz dışı bırakılarak doğrudan içerik odaklı karşılaştırmalı analiz gerçekleştirilmiş, böylece bulguların güven duyulabilirliği artırılmıştır. Toplanan veriler, niteliksel içerik analizi yönergelerine uygun olarak tematik kodlama kullanılarak çözümlenmiştir (Braun ve Clarke, 2006: 87). Veri analizi süreci, öncelikle verilerin okunması suretiyle içeriğe aşinalık kazanılmasıyla başlamış, akabinde açık kodlama yapılması için MAXQDA Analytics Pro 2024 programı kullanılmış ve farklı fikir veya temaları temsil eden metin (giriş) bölümlerine kodlar atanmıştır. Bu kodlar, daha sonra tekrar gözden geçirilerek boş zaman tanımlarıyla ilgili ortak örüntüleri belirlemek için daha geniş kategoriler

halinde gruplandırılmış; "özgürlük", "kapitalizm eleştirisi", "varoluşsal boyut" ve "üretkenlik paradoksu" temaları çerçevesinde bir araya getirilmiştir. Kategorilerin kapsayıcılığı ve kodlama tutarlılığının sağlanması suretiyle bulguların güven duyulabilirliğinin artırılması çerçevesinde süreç boyunca sürekli karşılaştırma yöntemi kullanılmıştır. Veri doygunluğuna ulaşılan kadar devam eden bu döngüsel süreç, verilerden yeni kategorilerin ortaya çıkmadığı görüldüğünde sonlandırılmıştır.

3. Bulgular ve Tartışma

Boş zaman kavramının Ekşi Sözlük yazarları tarafından tanımlanma biçimlerinin açığa çıkarılması doğrultusunda, "boş zaman" başlığı altında yer alan girişlerin MAXQDA Analytics Pro 2024 programında tümevarımsal ve sistematik bir şekilde kodlanması sonucunda karşımıza çıkan; "özgürlük", "kapitalizm eleştirisi", "varoluşsal boyut", "üretkenlik paradoksu" temalarının kategorileri aşağıda (Şekil 1) gösterilmektedir.

Şekil 1. Boş Zaman Kavramının Tanımlanma Biçimlerine İlişkin Temalar ve Kategoriler.

3.1. Özgürlük

"Kişisel özerklik" kategorisi çerçevesinde kodlanan içeriklerde boş zaman kavramı, bireylerin kendilerinin yönlendirdiği ve zorunluluklardan arındırılmış zaman dilimlerini ifade etmektedir. Bu zaman dilimleri, "hayatımız içinde hiçbir şey yapmak zorunda olmadığımız zamanlara verilen isim" olarak tanımlanmakta, "kimisi için ekme parası kaygılarının dışında kalan zaman, kimine göre kendine ayrılan vakit" şeklinde ifade edilerek yaşam döngüsü içerisinde üstümüze yüklenmiş mecburiyetlerin

kalktığı anlar olarak görülmektedir. Yazarlar tarafından boş zaman, "istediğin zaman, istediğin şekilde içini doldurabileceğin zaman" ve "kişinin kendi yaratabileceği zaman" olarak kabul edilmekte, bununla birlikte "hayatında gerçekten insanın kendisine ait olan zaman dilimi için yapılan genel tanımlama" olarak da karşımıza çıkmaktadır. "Kendin olmanın nasıl bir deneyim olduğuna, türlü gereksiz dikkat dağıtıcılar olmadan tamamen odaklanabildiğin nefes" olarak tanımlanan boş zaman, bireylerin zorunluluklardan arındırılmış, aktivitelerini seçme özgürlüğüne sahip oldukları, kendi yönlendirdikleri zaman dilimi olarak somutlaşmaktadır.

"İşten uzaklaşmak" kategorisi kapsamında değerlendirilen ifadelerde; rutinden kaçış, sorumluluklardan kaçış ve baskıdan kurtulma kavramları öne çıkmaktadır. Rutinden kaçış açısından boş zaman, "dolu zamanlar dışında kalan saat/ler" olarak tanımlanmakta, böylece "çalışma ile boş zaman arasındaki ilişki" vurgulanmaktadır. "İnsanın direkt olarak sadece kendi ve sevdiği yararına bir şeyler yaptığı zaman. Bir şirket/patron yararına değil" ve "Uzun süren koşturmacalardan sonra elde edildiğinde nefis bir şey. Kabvemi dinlenmenin şerefine kaldırıyorum" ifadeleriyle sorumluluklardan kaçış bağlamında tanımlanan boş zamanın dinlenme ve kendine zaman ayırma açısından önemini altını çizilmektedir. Bununla birlikte, "Pazar özlemi, çalışma haftasına değil, çalışmadan kurtulmuş olmaya duyulan bir özlemdir" ifadesiyle ise bireylerin iş yükünden uzaklaşarak baskıdan kurtulma isteği ortaya konulmaktadır. Söz konusu ifadeler, yazarların işten uzaklaşmak ve özgürlüklerini deneyimlemek doğrultusunda boş zaman kavramına atfettikleri anlamı gözler önüne sermektedir.

Eksi Sözlük yazarlarının boş zaman kavramını özgürlük bağlamında tanımlarken "kişisel özerklik" ve "işten uzaklaşmak" kavramlarına başvurdukları gözlenmektedir. Kişisel özerklik açısından boş zaman, bireylerin zorunluluklardan arındırılmış, kendilerinin yönlendirdikleri zaman dilimlerini ifade etmektedir. Yazarların hiçbir şey yapmak zorunda olmadıkları, kendileri tarafından oluşturulan, düzenlenen ve tamamen kendilerine ait bir zaman dilimi olarak gördükleri boş zaman, kişisel özerkliğin somut bir ifadesi olarak kabul edilmektedir. Özerklik ve içsel motivasyonun teşvik edilmesi açısından önemli bir role sahip olan boş zaman, kişisel tatmin ve iyi olma hali üzerinde de belirleyici bir etkiye sahiptir (Newman ve ark., 2014: 572; Walker ve ark., 2020: 504). İşten uzaklaşmak bağlamında ise boş zamanın; rutinden, sorumluluklardan ve baskılardan kaçış olarak ele alınması, bireylerin iş yükünden uzaklaşma ve kendilerine zaman ayırma isteklerini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda boş zaman etkinliklerine katılım, iş kaynaklı stresin azaltılmasına yardımcı olarak ruh sağlığı ve yaşam memnuniyeti açısından olumlu sonuçların ortaya çıkmasını sağlamaktadır (Kim ve ark., 2018: 55; Trenberth ve Dewe, 2002: 68). Öz keşif ve kişisel gelişim süreçlerinde oldukça kilit öneme sahip olan boş zaman etkinlikleri, bireylerin değerleriyle örtüşen anlamlı aktiviteler gerçekleştirmelerine imkân tanımaktadır (Ariss ve ark., 2019: 169; Schulz ve Watkins, 2007: 489). Özetle yazarlar tarafından özgürlük deneyimi ekseninde tanımlanan boş zaman, bireylerin kendi istekleri doğrultusunda değerlendirebildikleri, zorunlu sorumluluklardan arındıkları ve öz benliklerine odaklanabildikleri anlar olarak ortaya konulmaktadır. Bu yaklaşım, boş zamanın bireyler için sadece dinlenme veya eğlence olanağı sunmadığını, bilakis özgürlük ve özerklik

deneyimi sağlayarak kendilerini gerçekleştirme fırsatı buldukları bir zaman dilimi oluşturduğunu göstermektedir.

3.2. Kapitalizm Eleştirisi

"Sistem eleştirisi" kategorisi çerçevesinde değerlendirilen ifadeler, boş zaman kavramının kapitalist sistem tarafından metalaştırıldığını ve bireylerin tüketim faaliyetlerine yönlendirildiğini göstermektedir. "Boş zaman mevzusu sanayi devrimiyle birlikte ortaya çıktı" ifadesiyle, boş zaman kavramının sanayi toplumunun oluşumuyla birlikte ortaya çıktığı vurgulanmaktadır. "Sanayi devriminin makineleri bizî dünya üzerinde tanrı kategorisine getirmişti" ifadesi, sanayi devrimi sonucunda yaşanan gelişmelerin insan emeğini dönüştürdüğünü göstermektedir. Ancak "Kapitalizm çalışma sürelerini belirlediği gibi, boş zamanların da nasıl doldurulacağını belirler" ifadesiyle kapitalist sistem içinde boş zamanın bireyin özgürce kullanabileceği bir alan olmaktan çıktığı ve sistem tarafından şekillendirilen bir tüketim alanı haline dönüştürüldüğü belirtilmekte, böylece sistematik boş zaman sömürüsü durumu ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, "Neo-kapitalizmde boş zaman artık şenlik ya da emeğin ödüllü değildir... genelleştirilmiş gösteridir: televizyondur, sinemadır, turizmdir" ifadesiyle boş zamanın metalaştırılarak tüketim odaklı etkinliklerle doldurulduğu ve bireylerin pasif tüketicilere dönüştürüldüğü belirtilmektedir. Bununla birlikte, "tüketimin yurttaşlık ödevi haline getirildiği" ifade edilerek, bireylerin tüketim baskısı altında kaldığı ve tüketimin toplumsal bir beklenti haline geldiği vurgulanmaktadır. "Kapitalist/neo-kapitalist sistem çarkı, bize boş zamanlarımızı da nasıl geçirmemiz gerektiğini açıklar ve bunları görsel yayıncıları vasıtasıyla hücrelerimize kazır" ifadesi ise medya aracılığıyla bireylerin boş zaman tercihlerinin yönlendirildiğini ve tüketimin teşvik edildiğini göstermektedir. Özetle yazar ifadeleri, kapitalist sistemin boş zamanı metalaştırarak bireyleri tüketim baskısı altına alması suretiyle sistemin sürekliliğini sağladığını göstermektedir.

"Boş zamanın tarihsel bağlamı" kategorisi çerçevesinde kodlanan içeriklerde boş zaman kavramının tarihsel gelişimi; işçi hakları ve sınıf mücadelesi bağlamında ele alınmaktadır. "Tüm bireyleri ilgilendiren, evrensel bir meşum olarak boş zaman kavramının tarihi pek öyle eskilere uzanmıyor" ve "Ücretli izin hakkının tanınması ise ancak Birinci Dünya Savaşı sonrasında denk düşüyor" ifadeleri, boş zamanın bir hak olarak kabul edilmesinin yakın geçmişte gerçekleştiğini göstermektedir. Konuyu sınıf mücadelesi bağlamında değerlendiren, "Onu önceleyen kölelik ve feodalizm dönemlerinde boş zaman büyük ölçüde egemen sınıfların ayrıcalığıydı" ifadesi, uzun süre boyunca boş zamanın toplumun sadece belli bir kesimine ait olduğunu, sınıfsal ayrımların boş zaman üzerindeki

etkilerini gözler önüne sermektedir. Bu noktada, *"Devrimin asal görevi herkese önce ekmek vermektir. Ekmekten sonraki en yüce görevi boş zaman sağlamak olacaktır. Ekmegin fethi - Kropotkin"* paylaşımıyla toplumsal eşitliğin sağlanması ve boş zamanın herkes için ulaşılabilir kılınması gerektiği vurgulanmaktadır. İşçi hakları mücadelesinin tarihi açısından ise *"16-18 saatten sekiz saatlik işgününe giden yol uzun ve meşakkatli oldu"* ifadesi, işçilerin insani çalışma koşulları ve boş zaman hakkı için verdikleri zorlu mücadeleyi yansıtmaktadır. Ayrıca, *"8 Mart'ın Dünya Emekçi Kadınlar Günü olarak ilan edilmesine vesile olan ABD'deki dokumacı kadınların direnişini hatırlayalım"* ifadesi, söz konusu günün işçi sınıfının hak mücadelesinde önemli bir dönüm noktası olduğuna işaret etmektedir. Yukarıdaki ifadeler, boş zaman kavramının tarihsel süreç içinde işçi sınıfının mücadelesiyle şekillendiğini ve evrensel bir hak olarak kabul edildiğini göstermektedir.

"Sosyal kontrol" kategorisi kapsamında değerlendirilen ifadeler; boş zamanın manipülasyonu, yapılandırılmış eğlence ve önceden belirlenmiş etkinlikler aracılığıyla bireylerin kontrol altına alındığını ortaya koymaktadır. *"Boş zamanı olmayan, tüm yaşamı uyku, yemek ve benzeri şeylerin getirdiği fiziksel kesintiler dışında çalışmakla geçen kişi, yük hayvanından bile aşığdır"* ifadesiyle bireylerin sürekli çalışmaya mahkûm edilerek insanlık dışı bir duruma düşürüldüğü vurgulanmaktadır. Bu durum, *"Sistem insanları öyle bir yönlendiriyor ki, kolektif bilincin yarattığı baskı, boş durma özgürlüğünü bile ortadan kaldırmaya hizmet ediyor"* sözüyle desteklenmekte ve bireylerin boş zamanlarını dahi özgürce kullanmalarının engellendiği belirtilmektedir. Bireylerin boş zamanlarında pasif tüketiciler haline getirildiği, yapılandırılmış eğlence seçenekleriyle karşı karşıya kaldıkları belirtilmektedir: *"Boş zaman dilimlerimizin en kısıusunda tv, sosyal medyada ve sinema gibi uyuşturucular, uzun zaman dilimlerinde ise turizm sektörüne kazandığımız paranın büyük kısmını yatırmak suretiyle katkıda bulunma çabası içerisindeyizdir"*. Ayrıca, *"Hatta öyledir ki, yazın bir kaç ay dilediğimizce (!) tatil yapabilmek için tüm yıl köle gibi çalıştırılmışızdır"* ifadesiyle bireylerin yıl boyunca yoğun bir şekilde çalışmaya zorlandıkları ifade edilmektedir. Önceden belirlenmiş etkinlikler bağlamında ise *"Boş zaman, son yıllarda kapitalizmin hedef aldığı en önemli alandır. Zira boş kalan kişi düşünür, düşündükçe yanlışları fark eder"* ifadesi, bireylerin düşünme ve sorgulama becerilerinin kontrol altına alınması amacıyla boş zamanlarının şekillendirildiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, *"Kendimize ait sandığımız şey, bize algısal baskılarla yerleştirilmiş hırslarımızdır"* ifadesiyle bireylerin özgür iradelerinin manipüle edildiği, böylece sistem tarafından belirlenen hedeflere yönlendirildikleri vurgulanmaktadır. Özetle yazarlar, kapitalist sistemin sosyal kontrol mekanizmaları aracılığıyla bireylerin boş zamanlarını manipüle ettiğini,

böylece düşünme, sorgulama ve özgürleşme süreçlerini kontrol altına aldığını ortaya koymaktadırlar.

Boş zaman kavramının kapitalizm eleştirisi bağlamında ele alındığı ifadelerin; *"sistem eleştirisi"*, *"boş zamanın tarihsel bağlamı"* ve *"sosyal kontrol"* kategorileri çerçevesinde şekillendiği görülmektedir. Sanayi devrimi sonucunda önemi her geçen gün artan boş zaman, kapitalist sistem tarafından metalaştırılmakta çünkü bireylerin tüketim faaliyetlerine yönlendirilmesini sağlayan bu sistem, hem çalışma sürelerini belirlemekte hem de boş zaman değerlendirme biçimlerini düzenlemektedir. Kapitalist sistemin bir uzantısı olarak boş zamanın tüketim ve kazanç nesnesine dönüştürülerek metalaştırılması, boş zamanın günümüz toplumunda algılanış biçimlerini büyük oranda şekillendirmektedir (Coalter, 2000: 171; Martineau, 2017: 223). Yazar ifadeleri, boş zamanın neo-kapitalist dönemde emeğin ödülü olmaktan çıkarak televizyon, sinema ve turizm gibi yapılandırılmış bir gösterişçi nitelik kazandığını göstermektedir. Bununla birlikte yurttaşlık ödevi haline getirilen tüketimin medya aracılığıyla bireylerin boş zamanlarını manipüle ettiği vurgulanmaktadır. Medya, tüketimin temel bir boş zaman aktivitesine dönüştürülmesi sürecinde oldukça önemli rol oynamakta, bu noktada kitle iletişim araçları ve reklamlar aracılığıyla bireyler, boş zaman değerlendirme biçimlerinin tüketimini bir toplumsal görev olarak benimsemeye yönlendirilmektedir (Melendez, 1987: 10; Wearing ve ark., 2013: 369). Tarihsel gelişim açısından uzun bir süre egemen sınıfın ayrıcalığı olarak var olan boş zamanın işçi sınıfının mücadelesi sonucunda dönüşüme uğradığına dikkat çekilmektedir. Sosyal kontrol bağlamında ise yapılandırılmış boş zaman değerlendirme seçenekleriyle pasif tüketicilere dönüştürülen bireylerin düşünme ve sorgulama becerilerinin kapitalist sistem tarafından kontrol altına alındığı aktarılmaktadır. Kapitalist toplumlarda boş zaman, tüketim odaklı aktivitelerin normalleştirilmesi yoluyla eleştirel düşüncüyü kontrol altına almakta, böylece eylemsizlik durumunu teşvik etmektedir (Cohn, 2013: 10; Georgoulas, 2009: 50; Rojek, 2006: 484). Özetle yazarlar tarafından kapitalizm eleştirisi çerçevesinde yorumlanan boş zaman, bireylerin kendi öz benliklerini gerçekleştirme olanaklarını sınırlayan bir araç olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada sosyal kontrol mekanizmaları aracılığıyla boş zamanın metalaştırılması, bireylerin özgürleşme süreçlerini baskı altına almakta, böylece kapitalist sistemin egemenliğini pekiştirerek sürekliliğini sağlamaktadır.

3.3. Varoluşsal Boyut

"Özdüşünümsellik" kategorisi çerçevesinde kodlanan ifadeler, boş zamanın düşünme zamanı (derinlemesine düşünmek için zaman), öz keşif ve kişisel gelişim açısından oldukça önemli bir alan olduğunu ortaya koymaktadır. İbn Haldun'a atıf yapılan "*Düşünceyi geliştiren etkenlerdendir. Bilindiği üzere İbn Haldun artı değer ve boş vaktin düşünce ve bilim hayatını geliştirdiğini söyler*" ve "*En dolu zamandır aslında. Çünkü hiçbir şey yapmadığımız o vakit çok önemli bir şey yaparız, düşünüyoruz*" ifadeleri, boş zamanın derinlemesine düşünme ve öz değerlendirme olanakları sayesinde bireylerin zihinsel gelişimine katkı sağlayan bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır. Boş zaman, "*kendin olmanın nasıl bir deneyim olduğuna, türlü gereksiz dikkat dağıtıcılar olmadan tamamen odaklanabildiğin nefes*" olarak tanımlanmakta, ayrıca "*insanın kendi evrenine düştüğü, kurgularla dolu*" bir zaman dilimi olarak öz keşif için imkân sağlamaktadır. Bununla birlikte boş zaman, "*kendimizi tanımamın yanı sıra kişiliğimizin de gelişmesine katkı sağlamaktadır*" düşüncesiyle kişisel gelişim açısından da büyük önem taşımaktadır. "*Boş zamanı bulunan bir toplumun mutlu olabilmesi için bu toplumun eğitilmiş... bir toplum olması gerekir*" ifadesi ise eğitimin toplumsal mutluluk açısından gerekli bir unsur olduğunu vurgulamaktadır.

"Özgünlük" kategorisi kapsamında değerlendirilen ifadelerde; boş zamanın bireyin kendisi olması, anı yaşaması ve kişisel deneyimler edinmesi açısından önemi ele alınmaktadır. "*İnsanın direkt olarak sadece kendi ve sevdiği yararına bir şeyler yaptığı zaman*" ifadesiyle boş zaman, bireylerin kendi istek ve ihtiyaçlarına odaklanabildiği, sevdikleriyle birlikte geçirdiği anlar olarak karşımıza çıkmaktadır. "*Hayatında gerçekten insanın kendisine ait olan zaman dilimi için yapılan genel tanımlama*" olarak da belirtilmekte olan bu zaman dilimi, bireylerin kendilerini gerçekleştirmelerine imkân sağlamaktadır. "*Yaşamın akışında yürüyor olmakla durup nefeslenmek arasında... bir 'doluluk' hiyerarşisi yoktur*" düşüncesiyle, hayatın her anının kendi içinde bir değer taşıdığı ve boş zamanın da bu akışın doğal bir parçası olduğu vurgulanmaktadır. Nitekim, "*Hiçbir şekilde boş olmaz aslında. Yatıp geçsin diye bekleseniz dahi dinlenme, düşünme zamanı olur*" ifadesi, boş zamanın aslında bireyin iç dünyasına dönerek dinlenme ve düşünme fırsatı bulduğu bir süreç olduğunu göstermektedir. Kişisel deneyimler açısından ise "*Benim için anlamı olan zaman demektir*" ifadesi, boş zamanın bireyin kendi anlam dünyasını zenginleştiren ve kişisel değer atfedilen anları kapsadığını belirtmektedir. Özetle yazar ifadelerine göre boş zaman, bireylerin kendilerini gerçekleştirmeleri ve kişisel deneyimler edinmelerine imkân tanıyan bir zaman dilimi olarak işlevsellik göstermektedir.

Ekşi Sözlük yazarlarının boş zaman kavramını varoluşsal açıdan "*özdüşünümsellik*" ve "*özgünlük*" kategorileri çerçevesinde değerlendirdikleri görülmektedir. Özdüşünümsellik bağlamında boş zamanın bireylerin zihinsel gelişimlerine katkı sağlayarak kendilerini tanıma ve kişisel gelişim olanağı sağladığı belirtilmektedir. Bireylerin kimlikleri ve duygusal durumlarına ilişkin anlayışlarını geliştiren boş zaman etkinlikleri, öz yansıtma ve kişisel gelişim açısından oldukça işlevsel bir alan sunmaktadır (Bosacki ve ark., 2022: 673; Wang, 2024: 283). Özgünlük açısından ise boş zaman, bireylerin anı yaşayarak kişisel deneyimler edinmesine imkân tanımakta, böylece anlam dünyalarını zenginleştirebildikleri bir zaman dilimi olarak değerlendirilmektedir. Boş zaman etkinliklerine katılım, içsel motivasyon ve ödüllendirme sayesinde anlamlı yaşam deneyimleri açısından önem teşkil eden özgünlük ve mevcudiyet odaklı deneyimlere yol açabilmektedir (McCabe, 2002: 61; Weybright ve ark., 2017: 3). Sonuç olarak boş zaman kavramı, yazarlar tarafından varoluşsal açıdan çeşitli bakış açıları üzerinden değerlendirilmekte, kimi zaman derin düşünme ve kişisel gelişim için bir fırsat olarak görülmekte, kimi zaman bireylerin özgün deneyimler elde edebildiği değerli anlar olarak kabul edilmektedir. Bu yaklaşımlar, varoluşsal deneyimleri şekillendiren boş zamanın bireylerin kendilerini anlama sürecinde önemli rol oynadığını ortaya koymaktadır. Kelly'nin (1989: 91) belirttiği üzere boş zaman, eylem ve karar verme süreçlerini kapsayan, anlam üretimi ve bağlamı bakımından toplumsal nitelik taşıyan varoluşsal bir olgudur. Bu bağlamda boş zaman, bireylerin öz farkındalık ve düşünsel gelişimlerini teşvik eden faaliyetlerde bulunmaları için sunduğu olanaklar sayesinde kendilerini varoluşsal olarak keşfetmeleri için elzemdir (Goldstraw, 2024: 327; Sivan ve ark., 2020: 458-459). Dolayısıyla boş zamanın varoluşsal boyutu, bireyin kendisiyle yüzleştiği, özgünlüğünü ifade ettiği ve anlam arayışına çıktığı bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.4. Üretkenlik Paradoksu

"Üretkenlik karşıtlığı" kategorisi çerçevesinde boş zaman kavramı; tembellik hakkı, sürekli aktivitelere karşı direnç ve hiçbir şey yapmamanın değeri bağlamında ele alınmaktadır. Boş zaman, "*Tembellikle doğru orantılıdır*" ifadesiyle bireyin tembellik hakkı vurgulanmakta iken, "*Hiçbir şey düşünmeden, toprağa/çimlere uzanıp gökyüzünü izleyebilme özgürlüğümüz yoksa, tembellik hakkımıza sahip çıkamıyorsak; boş zamanımız yok demektir*" ifadesi ise bu hakkın boş zaman açısından önemini ortaya koymaktadır. Sürekli aktivitelere karşı direnç bağlamında ise "*Boş vakitlerimizde ne yaparsınız sorusu dünyanın en yanlış sorularından biridir*" ifadesi, boş zamanın sürekli bir şekilde aktivitelere değerlendirilmesi gerektiği düşüncesine eleştiri getirmektedir. Bu bağlamda "*At gibi yatıp tavana*

bakılması gereken zamandır. Adı üstünde işte; 'boş' zaman" ifadesi de boş zaman kavramının gerçekten "hiçbir şey yapmadan" dinlenmek için gerekli zaman dilimi olarak algılandığını göstermektedir. Hiçbir şey yapmamaya atfedilen anlam açısından ise "Hiçbir şekilde boş olmaz aslında. Yatıp geçsin diye bekleseniz dahi dinlenme, düşünme zamanı olur" ifadesi, boş zamanın bireyin dinlenme ve düşünme fırsatı bulduğu bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır. Öte yandan, "Yaşamın akışında yürüyor olmakla durup nefeslenmek arasında... bir 'doluluk' hiyerarşisi yoktur" ifadesiyle hayatın her anının değerli olduğu ve boş zamanın da bu doğal akışın bir parçası olduğu vurgulanmaktadır. Özetle yazar ifadelerinde tembellik hakkı ile özdeşleştirilen boş zamanın verimlilik baskısından uzak ve bireyler için hiçbir şey yapmamanın anlam ve değerini gösteren bir zaman dilimi olduğu ifade edilmektedir.

"Suçluluk ve baskı" kategorisi kapsamında değerlendirilen ifadeler; zamanı doldurma ihtiyacı, zamanı boşa harcama kaygısı ve toplumsal beklentilerin bireyler üzerindeki etkilerini öne çıkarmaktadır. "Son zamanlarda aman diye korkulan şey. Boş zamanım var, hıah, hemen yapacak birşey bulmalıyım" ifadesi, bireylerin boş zamanlarında yapılacak aktivite arayışına girdiklerini göstermektedir. Bu telaş durumu, "Aman boş zamanı boşa harcamayalım" düşüncesiyle bir araya gelerek zamanı verimli kullanma baskısını artırmaktadır. Zamanı boşa harcama kaygısı bağlamında, "Yok efendim boş zamanlarımızda sosyal medya kullanmak yerine şu kadar dil öğreniriz, şu kadar enstrüman çalarız" ifadesi, toplumda boş zamanın sürekli olarak üretken faaliyetlerle değerlendirilmesi gerektiği yönündeki baskının oluşturduğu kaygıyı yansıtmaktadır. Bu duruma eleştirel bir yaklaşım getiren "Zamanı kullanmayı bilmeyen insanların ürettikleri anlamsız söz öbeği" ifadesi ise söz konusu kaygının anlamsızlığını ve bireyler üzerinde gereksiz bir baskıya yol açtığını ortaya koymaktadır. Toplumsal beklentiler açısından, "Sistem insanları öyle bir yönlendiriyor ki, kolektif bilincin yarattığı baskı, boş durma özgürlüğünü bile ortadan kaldırmaya hizmet ediyor" ifadesi, sistematik olarak bireylerin sürekli bir uğraş içinde bulunmaya yönlendirildiği, böylece boş zamanın özgürce kullanılmasının engellediğini göstermektedir. Bu duruma paralel olarak, "Boş zaman, son yıllarda kapitalizmin hedef aldığı en önemli alandır" ifadesi, kapitalist sistemin boş zamanı da kontrol altına alarak bireyleri sürekli üretken olmaya zorladığını vurgulamaktadır. Söz konusu yazar ifadeleri, üretkenlik paradoksu nedeniyle bireylerin boş zamanlarında bile suçluluk ve baskı hissettiklerini, toplumsal beklentiler nedeniyle sürekli bir aktivite arayışına itildiklerini ortaya koymaktadır.

"Alternatif üretkenlik" kategorisi çerçevesinde kodlanan ifadeler; yaratıcı uğraşlar, kişisel gelişim ve

kişisel projelerin önemini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, "Can sıkıntısı içindeki yaratıcılığın aynasıdır" ifadesi, bireyin boş zamanlarında yaşadığı can sıkıntısının, aslında içsel yaratıcılığın bir yansıması olduğunu belirtmektedir. "İki tanım vardır: Hiçbir şey yapmadığımız vakit. Hiçbir şey yapmak zorunda olmadığımız vakit. Birincisi genel yaşama oranlanmış vakit kaybı olarak da tanımlanabilirken, ikincisi önceden de belirtildiği üzere çalgınca yeni şeyler üretmek için ideal zamanlardır." tanımlamalarıyla boş zamanın yeni fikirler üretmek için oldukça işlevsel bir zaman dilimi olduğu vurgulanmaktadır. Kişisel gelişim açısından, "Kendimizi tanımanın yanı sıra kişiliğimizin de gelişmesine katkı sağlamaktadır" ifadesi, boş zamanın bireyin kendini tanıması ve kişiliğini geliştirmesi için önemli bir alan olduğunu göstermektedir. "Benim için anlamı olan zaman demektir" ifadesi, boş zamanın bireyin kendi anlam dünyasını zenginleştiren değerli bir zaman dilimi olduğunu belirtirken, "İstedğin zaman, istediğin şekilde içini doldurabileceğin zamandır" ifadesi ise boş zamanın bireyin kendi istek ve tercihleri doğrultusunda özgürce değerlendirebileceği bir alan olduğunu vurgulamaktadır. Özetle boş zamanın alternatif üretkenlik anlayışı içinde yaratıcılığı teşvik eden, kişisel gelişime katkı sağlayan ve bireyin kendi projelerini gerçekleştirmesine olanak tanıyan bir anlam taşıdığı görülmektedir.

Boş zaman kavramının üretkenlik paradoksu bağlamında ele alındığı ifadelerin; "üretkenlik karşıtlığı", "suçluluk ve baskı" ve "alternatif üretkenlik" kategorileri çerçevesinde şekillendiği görülmektedir. Boş zaman, sürekli üretken olma baskısına karşı önemli bir direnç biçimi olarak işlev görmek, eylemsizlik sayesinde zihinsel dinlenme ve öz yansıtma olanağı sunarak yenilenme ve stresten uzaklaşmaya katkıda bulunmaktadır (Currid-Halkett, 2017: 99; Gierc, 2017: 43-45). Bu bağlamda boş zaman, yazarların tembellik hakkını savundukları ve sürekli aktivitelere karşı direndikleri bir alan olarak ele alınmaktadır. Bu noktada boş zamanın dinlenme ve düşünme fırsatı sunduğuna dikkat çeken yazarların bu zaman diliminde eylemsizlik durumunu tercih ettikleri gözlenmektedir. Bununla birlikte bireylerin boş zamanlarını verimli kullanmak açısından kendilerini baskı altında hissettikleri ve zamanı boşa harcama kaygısına kapıldıkları anlaşılmaktadır. Boş zaman üretkenliğinin maksimizasyonuna yönelik toplumsal baskı, "boş zaman kaygısı" ve suçluluk duygusu yaşanmasına yol açarak, bireylerin tamamen rahatlamak ve boş zamanın tadını çıkarmak konusundaki becerilerini, aynı zamanda boş zaman faaliyetleriyle ilişkili keyif ve özgürlük duygularını olumsuz yönde etkilemektedir (Barnett, 2005: 134; Koo, 2023: 6; Wang, 2024: 37). Söz konusu toplumsal beklentilerin etkisiyle insanların sürekli farklı aktivitelerle meşgul olmaya zorlanmaları, suçluluk duygusu ve sürekli aktivite

arayışına yol açmakta, dolayısıyla boş zaman özgürlüklerinin kısıtlanması durumu ortaya çıkmaktadır. Alternatif üretkenlik bağlamında ise yaratıcı uğraşlar, kişisel gelişim ve projeler açısından önemi vurgulanan boş zamanın bireylerin kendini tanıması, yeni fikirler üretmesi ve zamanı kendi istekleri doğrultusunda değerlendirmesi için işlevselliği öne çıkarılmaktadır. Yaratıcılık ve kişisel gelişimin teşvik edildiği bu yaklaşımda boş zamana olumlu bir anlam atfedilmektedir. Kişisel gelişim ve kendini geliştirme için elverişli bir zemin oluşturan boş zaman, öz yönelimli faaliyetler sayesinde öz bilgi ve iyi oluşu destekleyerek bireylerin daha yüksek düzeyde kendini gerçekleştirme ve yaşam memnuniyeti deneyimlemelerine yol açmaktadır (Cohen, 2014: 205; Sivan ve ark., 2020: 462; Stebbins, 1992: 6-7). Sonuç olarak boş zaman kavramı, yazarlar tarafından hem üretkenlik baskısına direniş hem de alternatif üretkenlik anlayışının bir yansıması olarak tanımlanmaktadır. Bu yaklaşımlar, boş zamanın bireyin tembellek hakkını savunduğu, toplumsal baskılardan uzaklaştığı ve kişisel gelişimini sürdürdüğü bir zaman dilimi olduğunu göstermektedir.

4. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, dijital katılımcı platformlarda bireylerin boş zamanı kavramsallaştırma biçimlerinin Ekşi Sözlük örneği üzerinden keşfedilmesine odaklanmaktadır. Bu doğrultuda söz konusu çevrimiçi sözlük üyesi yazarlar tarafından oluşturulan girişler, niteliksel içerik çözümlemesinden yararlanılarak analiz edilmiştir. Boş zaman kavramı, genellikle iş yükümlülüklerinin olmadığı ve bireylerin kendi seçtikleri faaliyetlerde bulunma özgürlüğüne sahip oldukları zaman dilimleri olarak tanımlanmaktadır. Ancak hızlı bir şekilde dönüşen dijital çağda bu tanımlar, özellikle farklı kültürel bağlamlarda günümüz boş zaman deneyimlerinin karmaşık ve değişken yapısını tüm boyutlarıyla yansıtmaktan uzak kalabilmektedir. Bu noktadan hareketle, çalışma kapsamında Ekşi Sözlük'teki "boş zaman" başlığı altında yer alan girişlerin tümevarımsal ve sistematik bir şekilde analizi yapılarak, bireylerin boş zamanı tanımlama ve algılama biçimlerinin çok boyutlu bir şekilde açığa çıkarılması amaçlanmıştır. Veri analizi, yazarların boş zaman kavramını tanımlama biçimlerinde "özgürlük", "kapitalizm eleştirisi", "varoluşsal boyut" ve "üretkenlik paradoksu" olmak üzere dört ana temanın öne çıktığını ortaya koymuştur.

"Özgürlük" teması çerçevesinde yazarların boş zamanı kişisel özerklik ve öz yönelim alanları olarak tanımladıkları, iş yükümlülükleri ve toplumsal baskılardan uzaklaşarak kişisel ilgi ve istekleri ile uyumlu aktivitelere yoğunlaşmanın önemini vurguladıkları

görülmektedir. "Kapitalizm eleştirisi" teması, kapitalist sistem tarafından tüketimin teşvik edilmesi için boş zamanın manipüle edildiğini, böylece boş zamanın metalaştırılması suretiyle bireysel özgürlüğün kısıtlanması ve sosyal kontrolün sürekli hale getirilmesi konusundaki endişeleri ortaya koymaktadır. "Varoluşsal boyut" teması kapsamında boş zamanın yazarlar tarafından; kendini yansıtmaya, özgünlük ve kişisel gelişim için gerekli bir alan olarak algılandığı, bu bağlamda öz keşif ve kişisel gelişime katkıda bulunan anlamlı deneyimler için fırsatlar sunduğu belirtilmektedir. "Üretkenlik paradoksu" teması ise boş zamanın üretken bir şekilde değerlendirilmesine yönelik toplumsal beklentiler ile bireylerin dinlenme ve aylaklık yönündeki istekleri arasındaki gerilime dikkat çekmekte, böylece bu zaman dilimlerinde üretken faaliyetlerde bulunulmamasının suçluluk ve endişe duygularına yol açtığını ortaya koymaktadır. Söz konusu temalar, gösterişçi ve ciddi boş zaman yaklaşımlarının tartışmalı bir zeminde kesiştiğine işaret etmekte; bireylerin boş zamanlarını hem dışsal (toplumsal statü) hem de içsel (kendini geliştirme) motivasyonlar arasındaki dengeyi gözeterek biçimlendirdiklerini vurgulamaktadır.

Çalışmanın bulguları, günümüz boş zaman algılarına yönelik kavramsal açıklamalar sunarak mevcut boş zaman çalışmaları alanyazınına önemli katkılar sağlamaktadır. Ekşi Sözlük platformuna odaklanan bu çalışma, sosyokültürel ve ekonomik faktörlerin bireylerin boş zaman kavramsallaştırmalarını nasıl etkilediğini ortaya koyarak kültürel açıdan oldukça kapsamlı bir yaklaşım sunmaktadır. Dijital platformların toplumsal deneyim ve eğilimlerin keşfedilmesi açısından son derece zengin bir kaynak olduğunu gözler önüne seren bu çalışma, kullanıcılar tarafından oluşturulan içeriklerin geleneksel alanyazın taraması çalışmalarıyla açığa çıkarılmayan sosyokültürel dinamiklerin anlaşılmasını sağlayabileceğini ileri sürmektedir. Bununla birlikte, kapitalizm eleştirisi ve üretkenlik paradoksu gibi temaların belirlenmesi, boş zamanın metalaştırılması ve tüketim kültürünün psikolojik etkilerine ilişkin güncel tartışmalarla da örtüşmektedir. Boş zamanın varoluşsal boyutlarının öne çıkarılması, öz yansıtmaya ve özgünlük üzerine geliştirilen yaklaşımların bir araya getirilmesiyle bu konudaki kuramsal çerçeveleri zenginleştirmektedir. Özetle bu çalışma, boş zamanın bireysel tercihler, toplumsal yapı ve kültürel bağlamlar tarafından şekillendirilen karmaşık ve çok yönlü bir kavram olarak anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır.

Bu alanda ileride yapılacak araştırmalarda araştırmacıların farklı kültürel bağlamlarda boş zaman kavramsallaştırmalarının nasıl şekillendiğinin keşfedilmesi için kültürler arası karşılaştırmalı çalışmalar gerçekleştirmeleri önem arz etmektedir. Analiz

kapsamının sosyal medya ve çevrimiçi forumlar gibi çeşitli dijital platformları kapsayacak şekilde genişletilmesinin, dijital ortamların boş zaman algıları ve uygulamalarını nasıl etkilediğine dair daha geniş bir bakış açısı geliştirilmesi noktasında işlevsel olacağı düşünülmektedir. Bu kavramsallaştırmaların zaman içinde, özellikle de teknolojik gelişmeler, ekonomik değişimler ve toplumsal dönüşümler doğrultusunda nasıl evrildiğinin incelenmesini açısından ise boylamsal çalışmalara ihtiyaç vardır. Bununla birlikte, boş zaman ve ruh sağlığı arasındaki ilişkinin çok boyutlu olarak araştırılması, üretkenlik paradoksu gibi alanyazında sınırlı bir şekilde yer alan olguların bireylerin iyi olma hali üzerindeki etkilerinin aydınlatılması açısından önemlidir. Sonuç olarak bu çalışma, boş zamanın bireysel yaşam deneyimlerinin önemli bir parçası olarak derinlemesine incelenmesine yönelik zemin hazırlamakta, böylece bu kavramın dijital çağdaki karmaşık yapısının anlaşılması için kapsayıcı ve çeşitli bağlamlara duyarlı yaklaşımlara ihtiyaç duyulduğunu gözler önüne sermektedir.

Kaynaklar

- Alanazi, H. M. N., 2024. The role of leisure activities in enhancing well-being in Saudi's retired community: A mixed methods study. *Humanities and Social Sciences Communications*, 11(1): 1-17.
- Ariss, J.J., Gerlach, A., Baker, J., Barry, K., Cooper, L., de Vries, T.L., Halligan, K., Lacroix, M., 2019. Community-based recreation therapy and mental health recovery: A mixed-media participatory action research study. *Progress in Community Health Partnerships: Research, Education, and Action*, 13(2): 161-170.
- Barnett, L. A., 2005. Measuring the ABCs of leisure experience: Awareness, boredom, challenge, distress. *Leisure Sciences*, 27(2): 131-155.
- Barrett, C., 1989. The concept of leisure: Idea and ideal. Pages: 9-19, In: Editors; Winniffrith, T., Barrett, C., *The Philosophy of Leisure*. Macmillan, London.
- Bosacki, S., Sitnik, V., Pissoto Moreira, F., Talwar, V., 2022. Emotion recognition, self-knowledge, and perceptions of leisure time activities in emerging adolescents: A longitudinal study. *European Journal of Developmental Psychology*, 19(5): 654-678.
- Bozkurt, A., Biroğul, S., 2012. Bilgiyi kümülatif bir biçimde oluşturup paylaşan siteler: Etkileşimli sözlükler. *Bilişim Dergisi*, 6(140): 16-69.
- Braun, V., Clarke, V., 2006. Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2): 77-101.
- Coalter, F., 2000. Public and commercial leisure provision: active citizens and passive consumers? *Leisure Studies*, 19(3): 163-181.
- Cohen, S. A., 2014. Leisure, identities and personal growth. Pages: 197-206, In: Editors; Elkington, S., Gammon, S., *Contemporary Perspectives in Leisure*. Routledge, Abingdon.
- Cohn, J. A. 2013. *Postfeminist Technologies: Digital Media and the Cultural Industries of Choice*. University of California, Doctoral Dissertation, 95 pages, Los Angeles.
- Crawford, G., 2012. *Video Gamers*. Routledge, London.
- Csikszentmihályi, M., 1990. *Flow: The Psychology of Optimal Experience*. Harper & Row, New York.
- Currid-Halkett, E., 2017. *The Sum of Small Things: A Theory of the Aspirational Class*. Princeton University Press, Princeton and Oxford.
- Downe-Wamboldt, B., 1992. Content analysis: Method, applications, and issues. *Health Care for Women International*, 13(3): 313-321.
- Georgoulas, S., 2009. *Critical Criminology of Leisure*. Lit Verlag, Berlin.
- Gierc, M. S., 2017. *Just Sitting? Social Cognition and the New Sedentary Psychology*. University, of Saskatchewan, College of Graduate and Postdoctoral Studies, Doctoral Dissertation, 284 pages.
- Goldstraw, S., 2024. Marx on Leisure: An Aristotelian Interpretation. *Canadian Journal of Political Science*, 57: 325-343.
- Gürel, E., Yakın, M., 2013. Ekşi sözlük: Postmodern elektronik kültür. *Selçuk İletişim*, 4(4): 203-219.
- Hsieh, H. F., Shannon, S. E., 2005. Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9): 1277-1288.
- Kelly, J. R., 1989. Leisure behaviors and styles: Social, economic, and cultural factors. Pages: 89-112, In: Editors; Jackson, E. L., Burton, T. L., *Understanding Leisure and Recreation: Mapping the Past*. Venture Publishing, Inc., State College.

- Kim, J., Heo, J., Dvorak, R., Ryu, J., Han, A., 2018. Benefits of leisure activities for health and life satisfaction among Western migrants. *Annals of Leisure Research*, 21(1): 47-57.
- Koo, H. J., 2023. *American Idle: An Examination of Leisure Guilt, Time Use, and Well-being*. University of California, Irvine, Department of Psychological Science. Doctoral Dissertation, 95 pages, California.
- Martineau, J., 2017. Culture in the age of acceleration, hypermodernity, and globalized temporalities. *The Journal of Arts Management, Law, and Society*, 47(4): 218-229.
- McCabe, S., 2002. The tourist experience and everyday life. Pages: 61-75, In: Editor; Dann, G. M. S., *The Tourist as a Metaphor of the Social World*. CABI Publishing, Wallingford.
- Melendez, N., 1987. Leisure and consumption: The influence of television commercials. *World Leisure and Recreation*, 29(3): 7-11.
- Newman, D. B., Tay, L., Diener, E., 2014. Leisure and subjective well-being: A model of psychological mechanisms as mediating factors. *Journal of Happiness Studies*, 15(3): 555-578.
- Parker, S., 1976. *The Sociology of Leisure*. Allen and Unwin, London.
- Patton, M. Q., 2015. *Qualitative Research & Evaluation Methods*. Sage Publications, Thousand Oaks.
- Pfeil, U., Zaphiris, P. 2010. Applying qualitative content analysis to study online support communities. *Universal Access in the Information Society*, 9: 1-16.
- Pizzo, A. D., 2023. Hypercasual and hybrid-casual video gaming: A digital leisure perspective. *Leisure Sciences*, 1-20.
- Rojek, C., 2006. Leisure and consumption. *Leisure/Loisir*, 30(2): 475-486.
- Sağır, A., 2012. Küresel dünyanın yeni sosyal paylaşım mekânları: İnternet sözlüklerinin sosyolojik çözümlemesi. *Sosyoloji Dergisi*, (26): 1-31.
- Schreier, M., 2014. Qualitative content analysis. Pages: 170-183, In: Editor; Flick, U., *The SAGE Handbook of Qualitative Data Analysis*. Sage, London.
- Schulz, J., Watkins, M., 2007. The development of the leisure meanings inventory. *Journal of Leisure Research*, 39(3): 477-497.
- Selvi, A. F., 2019. Qualitative content analysis. Pages: 440-452, In: Editors; McKinley, J., Rose, H., *The Routledge Handbook of Research Methods in Applied Linguistics*. Routledge, London.
- Silk, M., Millington, B., Rich, E., Bush, A. 2016. (Re-)thinking digital leisure. *Leisure Studies*, 35(6): 712-723.
- Sivan, A., Tam, V. C. W., Siu, G. P. K., Stebbins, R. A., 2020. Adolescents' self-exploration in leisure experience. *Leisure/Loisir*, 44(4): 441-468.
- Stebbins, R. A., 1992. *Amateurs, Professionals, and Serious Leisure*. McGill-Queen's University Press, Montreal.
- Stebbins, R. A., 2007. *Serious Leisure: A Perspective for Our Time*. Transaction Publishers, New Brunswick.
- Tutar, Ö. F., Turhan, F. H. 2023. Digital leisure: Transformation of leisure activities. *Shanlax International Journal of Education*, 11: 16-28.
- Trenberth, L., Dewe, P., 2002. The importance of leisure as a means of coping with work related stress: An exploratory study. *Counselling Psychology Quarterly*, 15(1): 59-72.
- Üngüren, E., 2019. Yeni medya iletişim kanalı olarak katılımcı sözlük sitelerine yönelik bir değerlendirme. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18): 2878-2907.
- Varol, S. F. ve Tayanç, N. K., 2016. Yeni medya - eski dil: Katılımcı internet sözlüklerinde cinsiyetçi söylem. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 46(4): 221-232.
- Veblen, T., 1899. *The Theory of the Leisure Class*. Allen and Unwin, London.
- Walker, G. J., Yan, N., Kono, S., 2020. Basic psychological need satisfaction and intrinsic motivation during leisure: A cross-cultural comparison. *Journal of Leisure Research*, 51(4): 489-510.
- Wang, S., 2024. Research on the influence of busy and productivity orientation on consumers' anti-

- hedonic consumption preferences. *Frontiers in Business, Economics and Management*, 14(3): 36-39.
- Wang, Z., 2024. Leisure sports involvement and personal development engagement. *Journal of Education and Educational Research*, 8(3): 283-291.
- Wearing, S. L., McDonald, M., Wearing, M., 2013. Consumer culture, the mobilisation of the narcissistic self and adolescent deviant leisure. *Leisure Studies*, 32(4): 367-381.
- Weybright, E. H., Caldwell, L. L., Xie, H., Wegner, L., and Smith, E. A., 2017. Predicting secondary school dropout among South African adolescents: A survival analysis approach. *South African Journal of Education*, 37(2): 1-11.
- Zhang, Y., 2009. Qualitative analysis of content. Pages: 308-319, In: Editor; Wildemuth, B., *Applications of Social Research Methods to Questions in Information and Library Science*. Libraries Unlimited, Westport.